

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΝΩ ΚΑΛΕΝΤΙΝΗΣ Ν. ΑΡΤΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

**Ο Χαρακτήρας
μέσα από την ευρωπαϊκή λογοτεχνία**

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2015 - 2016

Υπεύθυνος Πολιτιστικού Προγράμματος: Γουσταύος Σάμιος, ΠΕ05

Πίνακας Περιεχομένων

Προλογικό σημείωμα.....	04
-------------------------	----

Μέρος Α

Αιτιολόγηση θέματος.....	06
Ψυχολογική θεώρηση του ισχυρού χαρακτήρα.....	08
Φιλοσοφική θεώρηση του όρου αρετή.....	09
Εννοιολόγηση του όρου λογοτεχνικός χαρακτήρας.....	11
Ο αναγνώστης δημιουργός του λογοτεχνικού χαρακτήρα.....	11

Μέρος Β

Η αισθητοποίηση της λογοτεχνίας.....	14
Αν, Rudyard Kipling	15
Η σατραπεία, Κ.Π. Καβάφης.....	17
Σιντάρτα, Hermann Hesse	19
Ασκητική, Νίκος Καζαντζάκης	21
Ο Μικρός Πρίγκηπας, Antoine de Saint – Exupéry	23
Γλάρος Ιωνάθαν Λίβινγκστον, Richard Bach	26
Να ζεις ν' αγαπάς και να μαθαίνεις, Leo Buscaglia	29
Αντί επιλόγου.....	31
Βιβλιογραφικό σημείωμα	32

Προλογικό σημείωμα

Είναι κοινός τόπος πως η σημερινή εποχή διέρχεται παρατεταμένη κρίση αξιών. Πράγματι, αξίες και ιδανικά του παρελθόντος χάνονται, περιθωριοποιούνται ή προσαρμόζονται στα δεδομένα του σύγχρονου κόσμου. Η προσωπικότητα του ανθρώπου αλλοιώνεται, ο ίδιος αποξενώνεται από τους άλλους, ακόμη και από τον ίδιο τον εαυτό του, ενώ οι σχέσεις που αναπτύσσει είναι ολοένα και πιο απρόσωπες, τυπικές. Οι ανταγωνιστικές διαθέσεις, η πλεονεξία, ο φανατισμός, οι ρατσιστικές αντιλήψεις είναι μεταξύ άλλων από τα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα της σύγχρονης πραγματικότητας.

Απέναντι, όμως, σε αυτή την πραγματικότητα, ο άνθρωπος καλείται να επαναπροσεγγίσει τις αληθινές ανάγκες του και τον προορισμό του. Και στήριγμά του ισχυρό σε αυτό το χρέος του είναι η λογοτεχνία, κάτι το οποίο, ίσως, να μην γνωρίζει ακόμα.

Σκοπός, λοιπόν, του παρόντος πολιτιστικού προγράμματος είναι να ανακαλύψουμε μέσα από την ευρωπαϊκή λογοτεχνία του 20^{ου} αιώνα έναν κόσμο διαφορετικό από εκείνον όπου πορεύεται η σύγχρονη ανθρωπότητα.

ΜΕΡΟΣ Α

1. Αιτιολόγηση θέματος

Γιατί υπάρχει ανάγκη διαμόρφωσης ενός ισχυρού χαρακτήρα βασισμένου σε αρετές;

Σύμφωνα με τον υπαρξισμό η εκλογή του ανθρώπου που θα είναι το κάθε άτομο ως αποτέλεσμα των πράξεών του είναι ταυτόχρονα εκλογή της εικόνας του παγκόσμιου ανθρώπου (Sartre, 1970). Η ευθύνη δηλαδή των επιλογών του ξεπερνάει τα όρια της ατομικότητάς του δεσμεύοντας όλη την ανθρωπότητα. Και η σύγχρονη ανθρωπότητα περισσότερο από ποτέ έχει ανάγκη τον άνθρωπο εκείνο που σκέπτεται και ενεργεί στη βάση καθολικών αξιών και ιδανικών. Τον άνθρωπο εκείνο ο χαρακτήρας του οποίου θεμελιώνεται στις αρετές, κατεξοχήν φορέας ανάδειξης των οποίων είναι η λογοτεχνία υπό την οποία εννοούμε τα γραπτά και προφορικά προϊόντα του έντεχνου λόγου.

Γιατί, λοιπόν, ανατρέχουμε στη λογοτεχνία;

«Η λογοτεχνία», λέει ο Κλαούντιο Μάγκρις, Ιταλός λόγιος, «χρησιμεύει στο να υποδεικνύει το νόημα της ζωής εκφράζοντας αξίες με τρόπο έμμεσο. Η λογοτεχνία δεν κάνει κηρύγματα, δεν έχει τίποτα να διδάξει με άμεσο τρόπο, είναι σε θέση, όμως, να δείξει τι είναι το καλό και το κακό στην ύπαρξη των ανθρώπων».

Ο Έρικ Χόμπσμπομ, κορυφαίος ιστορικός και διανοητής του 20^{ου} αιώνα, τονίζει ότι «η λογοτεχνία χρησιμεύει στο να εκφράζει την ανθρώπινη ψυχή και για να το κάνει, έχει στη διάθεσή της ένα μοναδικό εργαλείο: τις λέξεις». Στη δύναμη των τελευταίων, όπως αναφέρει ο Τζουζέπε Ποντίζα, Ιταλός συγγραφέας, υπακούει μόνο η λογοτεχνία και «μας βοηθά να κατανοούμε τη ζωή με σφαιρικό τρόπο, τόσο στο επίπεδο των ιδεών, όσο και στο επίπεδο των συναισθημάτων». Τέλος, ο Νέιθαν Ήνγκλαντερ, Αμερικανός συγγραφέας, πιστεύει ότι «με την λογοτεχνία χτίζονται κόσμοι».

Έναν τέτοιο κόσμο, επιδιώκουμε να χτίσουμε με τα υλικά που θα μας προσφέρουν επτά λογοτεχνικά έργα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στα οποία αναδεικνύονται κοινά θέματα και κοινές αξίες του παγκόσμιου πολιτισμού. Και αν επιλέξαμε επτά, είναι γιατί θέλουμε να συμβολίσουμε την προσπάθεια της τελείωσης και τη διανόηση στις οποίες πρέπει να είναι προσανατολισμένος ο σύγχρονος άνθρωπος.

Ο συμβολισμός των αριθμών δεν είναι κενό γράμμα. Ο Πυθαγόρας και οι οπαδοί του, οι γνωστοί στην ιστορία της φιλοσοφίας Πυθαγόρειοι, θεωρούσαν τους αριθμούς σαν οντότητες ιερές και πίστευαν ότι η αρμονία του σύμπαντος βρίσκονταν στους αριθμούς. Για τους Πυθαγόρειους, λοιπόν, ο αριθμός 7 συμβόλιζε την τελειότητα, επειδή ήταν άθροισμα του 3 καθ του 4, που είναι και οι δύο τέλει αριθμοί και συμβολίζουν τα δύο τέλεια γεωμετρικά σχήματα, το τρίγωνο και το τετράγωνο.

Αξίζει, επίσης, να σημειώσουμε ότι μετά τη βιομηχανική επανάσταση, η οποία με αφετηρία την Αγγλία στα τέλη του 18ου αιώνα εξαπλώθηκε από τα μέσα του 19^{ου} σε όλον τον ανεπτυγμένο κόσμο, μετέστρεψε την κοινωνικο-οικονομική φυσιογνωμία της εποχής. Αν η έμφαση στην έμπνευση και στη συναισθηματική ένταση της λογοτεχνικής έκφρασης αντιστάθμιζε ιδεολογικά τον αυξανόμενο μηχανιστικό ορθολογισμό της βιομηχανικής κοινωνίας από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η ουμανιστική ένταση της λογοτεχνίας μπορεί στον 21^ο αιώνα να βοηθήσει τον άνθρωπο στον επανακαθορισμό της πορείας του.

2. Ψυχολογική θεώρηση του ισχυρού χαρακτήρα

Χαρακτήρας από ψυχολογική άποψη είναι ο ιδιαίτερος τρόπος της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Το να έχουμε δυνατό χαρακτήρα μας βοηθά να ανταποκριθούμε σωστά στις περιστάσεις της ζωής, να δημιουργήσουμε καλές σχέσεις, να είμαστε σε θέση να αποδεχτούμε ευκολότερα την πραγματικότητα αλλά και να αναπτυχθούμε στην πορεία της ζωής μας πέρα από τις όποιες αντιξοότητες. Ένα άτομο που έχει ισχυρό χαρακτήρα είναι σε θέση ισχύος όταν υπερασπίζεται μια προσωπική του θέση, είναι σταθερό στις δικές του πεποιθήσεις, έχει αυτοέλεγχο και μπορεί να ελέγξει τις όποιες παρορμήσεις τους.

Για να έχει ο άνθρωπος έναν ισχυρό χαρακτήρα πρέπει να αποβάλλει το φόβο. Ο φόβος είναι ανασταλτικός παράγοντας στο να ζήσει αληθινά και επηρεάζει κάθε απόφαση του. Ένα άτομο με αδύναμο χαρακτήρα, προτού ενεργήσει συμβουλευεται κάποιον για να αποφύγει τα λάθη αφού δεν θέλει να αποφασίζει για τον εαυτό του, επειδή φοβάται ότι θα κάνει λάθος και στη συνέχεια θα αισθάνεται ένοχος. Ο φόβος και η ενοχή είναι τα συναισθήματα που προσδιορίζουν ένα αδύναμο χαρακτήρα. Βέβαια και ένα άτομο με ισχυρό χαρακτήρα, επίσης, φοβάται, αλλά η διαφορά είναι το πώς αντιμετωπίζει τους φόβους του. Δεν φεύγει, αλλά αντιμετωπίζει τις καταστάσεις κινδύνου με τόλμη αναζητώντας μια δημιουργική λύση.

Το άτομο με δυνατό χαρακτήρα μπορεί να αντέξει την κριτική των άλλων, χωρίς να καταρρεύσει αλλά και να αποδεχθεί την αποτυχία, χωρίς να νιώσει απογοητευμένο από τον εαυτό του. Το να έχει κάποιος ισχυρό χαρακτήρα σημαίνει να δέχεται τα πράγματα όπως είναι και όχι όπως θα ήθελε να είναι. Οι δυνατοί χαρακτήρες είναι εκείνοι που επιβιώνουν σε κρίσιμες καταστάσεις, γιατί διατηρούν τις δομές του εαυτού τους, δείχνουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, δεν εγκαταλείπουν την προσπάθεια, έχουν τη δύναμη να βοηθήσουν τους άλλους και ποτέ δεν χάνουν την ελπίδα τους.

3. Φιλοσοφική εννοιολόγηση του όρου αρετή

Επίκεντρο του θέματός μας, όπως και πρωτύτερα αναφέρθηκε, είναι η σκιαγράφηση του χαρακτήρα εκείνου που βασίζεται στις αρετές. Σε ποιες, όμως, αρετές; Αν σημασιολογικά η λέξη αρετή έχει θετικό πρόσημο στη σύγχρονη εποχή νοηματοδοτείται μάλλον διαφορετικά παραπέμποντας σε ένα αξιακό σύστημα που απέχει πολύ από την έννοια της ηθικής αριστείας την οποία της αποδίδουν τα λεξικά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γάλλος διανοητής Ζερόμ Μπεντέ στον 20ο αιώνα «οι λέξεις οι οποίες αντιπροσωπεύουν ουσιαστικές έννοιες έχασαν πολλή από τη σημασία τους».

Σκοπός της εργασίας μας είναι να αναδείξουμε το χαρακτήρα εκείνο που θεμελιώνεται στην «Αρετή με τέσσερις ορθές γωνίες». Ο Θανάσης Τριανταφύλλου (2012) αναλύοντας τον συγκεκριμένο στίχο του Ελύτη σημειώνει πως ο αριθμός τέσσερα συνδέεται με τις τέσσερις γωνιακές πέτρες των ελληνικών σπιτιών, που συμβολίζουν τη Λογική, την Ορθότητα, τη Συμμετρία και την Αρμονία. Συμβολίζουν, δηλαδή, έννοιες που συνιστούν θεμελιακά στοιχεία μιας υγιούς και ισορροπημένης προσωπικότητας· ενός υγιούς, ισορροπημένου και ακέραιου χαρακτήρα. Ένα τέτοιο χαρακτήρα επιδιώκουμε να αναδείξουμε μέσα από την παρούσα εργασία.

Το χαρακτήρα εκείνο που θεμελιώνεται στις αρετές, όπως τις αντιλαμβάνεται και τις ορίζει ο Αριστοτέλης. Ο τελευταίος διακρίνει δύο είδη της αρετής: τη διανοητική και την ηθική. Υπό τον όρο διανοητική ηθική νοούνται οι πνευματικές αρετές οι οποίες καλλιεργούνται και διδάσκονται ενώ οι ηθικές αρετές είναι οι ψυχικές διαθέσεις που επηρεάζουν ή κατευθύνουν ορισμένα συναισθήματα και παράλληλα υπαγορεύουν ή ελέγχουν τη σωστή δράση.

Οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται ενάρητος, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη. Αντίθετα, οι ηθικές αρετές ανάγουν τη γένεση και την τελείωσή τους στο έθος: στη συνεχή άσκηση και στον εθισμό σε ηθικές πράξεις. Αν οι ηθικές αρετές υπήρχαν εκ φύσεως μέσα στον άνθρωπο, άρα και η δικαιοσύνη μεταξύ άλλων, τότε ο άνθρωπος θα ήταν πάντοτε δίκαιος γιατί οι φυσικές ιδιότητες παραμένουν αμετάβλητες, ο δε εθισμός δεν μπορεί να τις μεταβάλει.

Ο Αριστοτέλης ενισχύοντας τη συλλογιστική του αναφέρει δύο παραδείγματα από τον κόσμο των φυσικών φαινομένων. Η πέτρα καμωμένη από τη φύση να πηγαίνει προς τα κάτω, δεν θα ήταν δυνατό να συνηθίσει να πηγαίνει προς τα πάνω, ακόμα κι αν χιλιάδες φορές προσπαθήσει κανείς να την συνηθίσει σ' αυτό πετώντας την ξανά και ξανά προς τα πάνω. Σήμερα ξέρουμε πως αυτό το φαινόμενο σχετίζεται με το νόμο της βαρύτητας, με φυσικό νόμο δηλαδή που δεν μπορεί να μεταβληθεί. Παρομοίως, ούτε η φωτιά μπορεί να συνηθίσει να πηγαίνει προς τα κάτω. Ο εθισμός δεν μπορεί να αλλάξει τη φυσική ιδιότητά της.

Επομένως, οι αρετές δεν υπάρχουν εκ φύσεως στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος είναι, όμως, επιδεκτικός στις αρετές και τέλειος γίνεται με τον εθισμό. Αυτό δηλαδή που μπορεί είναι να καλλιεργήσει την ψυχή του και να την κάνει πιο ευαίσθητη, πιο λογική, πιο ηθική. Συνεπακόλουθα, αυτό που μπορεί είναι να διαπλάσει ένα χαρακτήρα ευαίσθητο, λογικό και ηθικό.

4. Λογοτεχνικός χαρακτήρας

4.1. Εννοιολόγηση του όρου λογοτεχνικός χαρακτήρας

Ο ειδικότερος στόχος μέσα από την προσέγγιση των επτά λογοτεχνικών έργων είναι να αναδείξουμε τον ιδανικό λογοτεχνικό χαρακτήρα, τις επιμέρους εκείνες ιδιότητες που συνθέτουν τον ισχυρό χαρακτήρα. *Τι είναι, όμως, λογοτεχνικός χαρακτήρας;*

Σύμφωνα με την Κουράκη πρόκειται για «πρόσωπα αποτυπωμένα λεκτικά στο κείμενο, των οποίων η υπόσταση διαμορφώνεται ανάλογα με την προσωπικότητα και την ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία του συγγραφέα». Μίαν άλλη εννοιολόγηση του όρου δίνει η Rimmon-Kenan λέγοντας πως πρόκειται για μια κατασκευή που δομείται από τον αναγνώστη μέσα από διάφορες ενδείξεις διασκορπισμένες στο κείμενο. Παρ' όλο που αυτές οι κατασκευές δεν είναι ανθρώπινα όντα, στη συνείδηση του αναγνώστη διαμορφώνονται ως πραγματικοί άνθρωποι

4.2. Ο αναγνώστης δημιουργός του λογοτεχνικού χαρακτήρα

Παρακολουθώντας τις θεωρητικές αρχές πρόσληψης των λογοτεχνικών έργων από τον αναγνώστη διαπιστώνουμε πως ο τελευταίος διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η πρόσληψη η οποία ορίζεται ως η πραγμάτωση ενός λογοτεχνικού έργου από τον αναγνώστη (Κάλφας, 1993) καθορίζεται από τον *ορίζοντα των προσδοκιών* του, από το σύνολο δηλαδή της αισθητικής εμπειρίας (Βελουδής, 1994) που βιώνει κατά την επικοινωνία του με τις λογοτεχνικές παραγωγές. Ο αναγνώστης βιώνοντας τη συλλειτουργία των λέξεων, των εικόνων και των συμβόλων, στα οποία οι λογοτέχνες συμπυκνώνουν τα μηνύματα που θέλουν να εκφράσουν γίνεται «εισηγητής» των πολλαπλών ερμηνειών των λογοτεχνικών έργων.

Το ενδιαφέρον πλέον δεν είναι επικεντρωμένο στη γραμματολογική προσέγγιση της λογοτεχνίας αλλά στην ανοιχτή ανάγνωσή της, στην ελεύθερη νοηματοδότηση όσων υπονοούνται με στόχο την κατασκευή των νοημάτων της από τον ίδιο τον αναγνώστη.

Το νόημα ενός λογοτεχνικού κειμένου είναι μεταξύ άλλων μία δημιουργική επέκτασή του της οποίας εμπνευστής είναι ο ίδιος ο αναγνώστης (Κάλφας, 1993). Μία τέτοια δημιουργική επέκταση είναι και η διαμόρφωση ενός λογοτεχνικού χαρακτήρα ακόμα κι αν αυτός δεν υπάρχει ως μυθοπλαστική υπόσταση στο κείμενο.

Και ο αναγνώστης, λοιπόν, δημιουργεί λογοτεχνία. Είναι συν-δημιουργός των λογοτεχνικών έργων «ελεύθερος να επανεφευρίσκει το περιεχόμενό τους και να το επανασυνθέτει ξεπερνώντας συνεχώς τα γραφόμενα» (Sartre, 1971). Ο Modiano (2014), μάλιστα, έχει υποστηρίξει ότι το λογοτεχνικό κείμενο προτού ακόμα ολοκληρωθεί εγκαταλείπει τον συγγραφέα και συνδιαλέγεται με τον αναγνώστη.

ΜΕΡΟΣ Β

5. Η αισθητοποίηση της λογοτεχνίας

Στο δεύτερο αυτό μέρος παρουσιάζονται τα λογοτεχνικά έργα από τα οποία αντλήθηκαν οι ιδιότητες που πρέπει να φέρει πλέον ο ανθρώπινος χαρακτήρας. Τα επτά λογοτεχνικά έργα πλαισιώνουν ισάριθμες εικονογραφήσεις από τους μαθητές της τάξης, οι οποίες υπογραμμίζουν την άμεση συγγένεια μεταξύ της λογοτεχνίας και των καλών τεχνών.

Η πρακτική της τέχνης δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να εμβαθύνει στον εσωτερικό του κόσμο (Anning & Ring, 2004) και να εξωτερικεύσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του αποτυπώνοντας εικαστικά την αισθητική εμπειρία που αποκομίζει από την επικοινωνία του, στην προκειμένη περίπτωση, με τη λογοτεχνία.

Av

Αν μπορείς στον κόσμο τούτο να περιφρονείς τον πλούτο
Κι αν οι έπαινοι τριγύρω δε σου αλλάζουν το μυαλό . . .
Αν μπορείς στην τρικυμία να κρατήσεις ψυχραιμία
Κι αν μπορείς και στους εχθρούς σου ν' απαντάς με το καλό . . .
Αν μπορείς με μιας να δώσεις κάθε τι που 'χεις κερδίσει
Στην καταστροφή ν' αντέξεις και να δώσεις μια νέα λύση . . .
Αν μπορείς να πειθαρχήσεις σώμα, πνεύμα και καρδιά
Αν μπορείς όταν σε θίγουν να κρατάς σιωπή βαθιά . . .
Αν μπορείς στην καταιγίδα να 'χεις πάντα την ελπίδα
Κι αν μπορείς να συνεχίσεις όταν σ' έχουν αδικήσει . . .
Αν μπορέσεις τ' όνειρό σου να μη γίνει ο χαλασμός σου
Κι αν αγάπη συ προσφέρεις σ' όσους σε έχουνε μισήσει . . .
Αν μπορείς να μείνεις ίδιος στη χαρά μα και στη λύπη
Κι αν η πίστη στο εγώ σου μπρος σε τίποτα δε σβήνει . . .
Αν μιλώντας με τα πλήθη τη συνείδηση δε χάνεις
Κι αν μπορέσεις να πιστέψεις πως μια μέρα θα πεθάνεις . . .
Αν ποτέ δε σε ζαλίζει του θριάμβου το κρασί
Κι αν σε ψέματα των άλλων δε λες ψέματα και συ . . .
Αν μπορείς με ψυχραιμία δίχως νεύρα ή δυσφορία
Και τα ίδια σου τα λόγια να τ' ακούς παραλλαγμένα . . .
Αν μπορείς κάθε στιγμή σου να 'ναι μια δημιουργία
Και ποτέ σου να μη δείχνεις τεμπελιά κι αδιαφορία . . .
Αν οι φίλοι κι οι εχθροί σου δεν μπορούν να σε πληγώσουν
Κι αν οι σχέσεις με μεγάλους τα μυαλά δε σου φουσκώσουν . . .
Αν τους γύρω λογαριάζεις μα κανένα χωριστά
Κι αν μπορέσεις να κρατήσεις και τα ξένα μυστικά . . .
Ε . . . παιδί μου . . .
Μ' όλα αυτά θα μπορέσεις να τη ζήσεις όπως πρέπει τη ζωή
Θα 'σαι άνθρωπος σπουδαίος και κυρίαρχος στη γη . . . !

Rudyard Kipling, *Rewards and Fairies*, 1910

Αν, εικονογράφηση: Ευαγγελία-Μαρία Καραλή

Η σατραπεία

Τι συμφορά, ενώ είσαι καμωμένος
για τα ωραία και μεγάλα έργα
η άδικη αυτή σου η τύχη πάντα
ενθάρρυνση κ' επιτυχία να σε αρνήται·
να σ' εμποδίζουν ευτελείς συνήθειες,
και μικροπρέπειες, κι αδιαφορίες.
Και τι φρικτή η μέρα που ενδίδεις-
η μέρα που αφέθηκες κ' ενδίδεις-
και φεύγεις οδοιπόρος για τα Σούσα,
και πηαίνεις στον μονάρχη Αρταξέρξη,
που ευνοϊκά σε βάζει στην Αυλή του,
και σε προσφέρει σατραπείες και τέτοια...
Και συ τα δέχεσαι με απελπισία
αυτά τα πράγματα που δεν τα θέλεις.
Άλλα ζητεί η ψυχή σου, γι' άλλα κλαίει·
τον έπαινο του Δήμου και των Σοφιστών,
τα δύσκολα και τ' ανεκτίμητα εύγε-
την Αγορά, το Θέατρο, και τους στεφάνους...
Αυτά πού θα σ' τα δώσει ο Αρταξέρξης;
αυτά πού θα τα βρης στη σατραπεία;
και τι ζωή χωρίς αυτά θα κάμης;

Κ.Π. Καβάφης, 1910

Σιντάρτα

[απόσπασμα]

«Σ' ευχαριστώ, Βαζουντέβα, που μ' άκουσες τόσο καλά! Σπάνιοι είναι οι άνθρωποι που ξέρουν ν' ακούνε και δεν συνάντησα κανέναν που να την ξέρει αυτή την τέχνη όσο εσύ. Κι αυτό θα το μάθω από σένα».

«Θα το μάθεις», είπε ο Βαζουντέβα, «αλλά όχι από μένα. Ο ποταμός με δίδαξε ν' ακούω, απ' αυτόν θα το μάθεις κι εσύ. Τα ξέρει όλα, ο ποταμός, όλα μπορεί κανείς να τα μάθει από κείνον. Δες, ακόμα κι εσύ έμαθες κιόλας από το νερό πως είναι καλό να κατευθύνεις τις προσπάθειές σου προς τα κάτω, να βυθίζεσαι, ν' αναζητάς το βάθος. Ο πλούσιος κι αρχοντικός Σιντάρτα θα γίνει βοηθός βαρκάρη, ο σοφός Σιντάρτα θα γίνει περαματάρης: κι αυτό ο ποταμός σου το 'πε. Θα μάθεις από κείνον και το άλλο».

Ο Σιντάρτα είπε μετά από μεγάλη παύση: «Ποιό άλλο Βαζουντέβα;»

Ο Βαζουντέβα σηκώθηκε. «Δεν μπορώ να σου πω το άλλο, φίλε. Θα το μάθεις, μπορεί να το ξέρεις κιόλας. Δες, δεν είμαι μορφωμένος, δεν ξέρω να μιλάω, δεν ξέρω ούτε να σκέφτομαι. Ξέρω μόνο ν' ακούω και να είμαι ευσεβής: δεν έχω μάθει τίποτ' άλλο. [...]

Ο Σιντάρτα έμεινε μαζί με τον περαματάρη. [...] Έμαθε να πελεκάει κουπιά, να επισκευάζει τη βάρκα, να πλέκει καλάθια, κι ήταν χαρούμενος για όλα όσα μάθαινε. Αλλά ο ποταμός του μάθαινε περισσότερα απ' όσα μπορούσε να του μάθει ο Βαζουντέβα. Μάθαινε διαρκώς απ' αυτόν. Έμαθε προπάντων απ' αυτόν να ακούει, ν' αφουγκράζεται με ήρεμη καρδιά, με υπομονετική, ανοικτή ψυχή, χωρίς παραφορά, χωρίς καταδίκη, χωρίς γνώμες. [...]

Hermann Hesse, 1922

Σιντάρτα, εικονογράφηση: Ελένη Γιαννούχου

Ασκητική

[αποσπάσματα]

Τούτη είναι η εποχή μας. Καλή ή κακή, ωραία ή άσκημη, πλούσια ή φτωχή, δεν τη διαλέξαμε.

[...]

ΔΥΟ ΦΩΝΕΣ ΜΕΣΑ ΜΟΥ ΠΑΛΕΥΟΥΝ. Ο νους: «Γιατί να χανόμαστε κυνηγώντας το αδύνατο;». Μέσα στον ιερό περίβολο των πέντε αισθήσεων, χρέος μας ν' αναγνωρίσουμε τα σύνορα του ανθρώπου. Μα μια άλλη μέσα μου φωνή, ας την πούμε έχτη δύναμη, ας την πούμε καρδιά, αντιστέκεται και φωνάζει: «Όχι! Όχι! Ποτέ μην αναγνωρίσεις τα σύνορα του ανθρώπου! Να σπας τα σύνορα! Ν' αρνιέσαι ό,τι θωρούν τα μάτια σου!

[...]

ΑΣ ΕΝΩΘΟΥΜΕ, ΑΣ ΠΙΑΣΤΟΥΜΕ ΣΦΙΧΤΑ, ΑΣ ΣΜΙΞΟΥΜΕ ΤΙΣ ΚΑΡΔΙΕΣ ΜΑΣ, ΑΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΜΕ ΕΜΕΙΣ, όσο βαστάει ακόμα η θερμοκρασία τούτη της Γης [...] ας δώσουμε ένα νόημα ανθρώπινο στον υπερανθρώπινον αγώνα!

Ν' ΑΓΑΠΑΣ ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ. Να λες: Εγώ, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γης. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω.

[...]

ΝΑ ΄ΣΤΑΙ ΑΝΗΣΥΧΟΣ [...] Όταν μια συνήθεια καταντήσει βολική, να τη συντρίβεις.

[...]

Κάθε σου πράξη αντιχτυπάει σε χιλιάδες μοίρες. Όπως περπατάς, ανοίγεις, δημιουργός, την κοίτη όπου θα μπει και θα οδέψει ο ποταμός των απόγονων.

Νίκος Καζαντζάκης, 1923

Ασκητική, εικονογράφιση: Αναστασία Τσοφύλα

Ο μικρός πρίγκιπας

[απόσπασμα]

Βρισκόταν στην περιοχή που σχημάτιζαν οι αστεροειδείς 325, 326, 327, 328, 329 και 330. Άρχισε, λοιπόν, να τους επισκέπτεται [...]

Στον πρώτο κατοικούσε ένα βασιλιάς. [...]

- Α! Να ένας υπήκοος, φώναξε ο βασιλιάς, μόλις φάνηκε ο μικρός πρίγκιπας.

Κι ο μικρός πρίγκιπας αναρωτήθηκε:

- Πως μπόρεσε να μ' αναγνωρίσει, αφού ποτέ του δεν μ' είχε ξαναδεί!

Δεν ήξερε πως για τους βασιλιάδες, ο κόσμος είναι πολύ απλοποιημένος. Όλοι οι άνθρωποι είναι υπήκοοι.

[...]

- Δεν έχω πια να κάνω τίποτε εδώ, είπε στο βασιλιά. Θα πρέπει να φύγω!

- Μη φεύγεις, απάντησε ο βασιλιάς. Μη φεύγεις, θα σε κάνω υπουργό!

- Υπουργό, σε τι;

- Υπουργό ... της Δικαιοσύνης!

- Μα δεν βρίσκεται κανείς εδώ για να τον δικάσω!

- Ποτέ δεν ξέρει κανείς, του είπε ο βασιλιάς. Δεν έχω κάνει ακόμη το γύρο του βασιλείου μου. [...]

- Όμως εγώ έχω δει κιόλας [...] Δεν υπάρχει κανείς εκεί κάτω ...

- Τότε, λοιπόν, θα δικάζεις τον ίδιο τον εαυτό σου, απάντησε ο βασιλιάς. Είναι πολύ πιο δύσκολο να κρίνεις ο ίδιος τον εαυτό σου, απ' όσο να σε κρίνουν οι άλλοι.

Αν τα καταφέρεις να τον κρίνεις σωστά, αυτό θα σημαίνει πως είσαι ένας αληθινά σοφός.

[...]

Αφού περπάτησε για πολλές ώρες ανάμεσα από σωρούς άμμου, βράχους και χιόνια, ανακάλυψε επιτέλους ένα δρόμο. [...]

Τότε ήταν που παρουσιάστηκε η αλεπού:

- Καλημέρα, είπε η αλεπού.

- Καλημέρα, απάντησε ευγενικά ο μικρός πρίγκιπας [...] Έλα να παίξεις μαζί μου, της πρότεινε ο μικρός πρίγκιπας. Είμαι τόσο λυπημένος ...

- Δεν μπορώ να παίξω μαζί σου, είπε η αλεπού, δεν είμαι εξημερωμένη.

Τι σημαίνει «εξημερώνω»;

- Είναι κάτι ξεχασμένο για τα καλά, τώρα πια, είπε η αλεπού. Αυτό σημαίνει «δημιουργώ δεσμούς».

- Δημιουργώ δεσμούς;

- Ναι, βέβαια, είπε η αλεπού. [...]

Αν εσύ με εξημερώσεις, θα 'χουμε ανάγκη ο ένας τον άλλο. Θα 'σαι για μένα μοναδικός στον κόσμο. Θα 'μαι για σένα μοναδική στον κόσμο...

[...] Αν με εξημερώσεις, η ζωή μου θα μοιάζει σαν να την πλημμύρισε ο ήλιος. Θα γνωρίσω ένα θόρυβο από βήματα διαφορετικά απ' όλα τ' άλλα. Τα άλλα βήματα με κάνουν να καταχωνιάζομαι μέσα στη γη. Το δικό σου θα με φωνάζει να βγω έξω από την τρύπα μου, σαν να 'ναι μια μουσική.

[...]

- Μόνο με την καρδιά βλέπεις καλά. Την ουσία τα μάτια δεν τη βλέπουν, είτε η αλεπού

- Την ουσία τα μάτια δεν τη βλέπουν, επανέλαβε ο μικρός πρίγκιπας για να το θυμάται.

Antoine de Saint – Exupéry, 1940

Ο μικρός πρίγκηπας, εικονογράφηση: Βασιλική Μανωδήμου

Γλάρος Ιωνάθαν Λίβινγκστον

[απόσπασμα]

Ο Ιωνάθαν Λίβινγκστον Γλάρος ανακάλυψε πως η πλήξη κι ο φόβος κι ο θυμός είναι η αιτία που η ζωή ενός γλάρου είναι τόσο σύντομη, κι όταν αυτά χάθηκαν από τη σκέψη του, έζησε μια πραγματικά μακριά κι ευχάριστη ζωή.

Σάλλιβαν: «Φαντάστηκες ποτέ πόσες ζωές πρέπει να περάσουμε πριν καν να διαβλέψουμε πρώτη φορά τη σκέψη πως η ζωή προσφέρει πολλά περισσότερα απ'το φαγητό, τους τσακωμούς ή τη δύναμη στο Σμήνος; Χίλιες ζωές, Ίων, δέκα χιλιάδες ζωές! Κι ύστερα άλλες εκατό ζωές ώσπου ν'αρχίσουμε να μαθαίνουμε πως υπάρχει κάτι που λέγεται τελειότητα, κι άλλα εκατό χρόνια για να καταλάβουμε πως σκοπός στη ζωή μας είναι ν'ανακαλύψουμε αυτή την τελειότητα και να την αναδείξουμε. Ο ίδιος κανόνας ισχύει φυσικά, και για μας τώρα: διαλέγουμε τον επόμενο μας κόσμο μέσα από τα όσα μαθαίνουμε σε τούτον. Αν δε μάθεις κάτι, τότε ο επόμενος θα είναι όμοιος με τούτον, με τους ίδιους φραγμούς και τα ίδια ασήκωτα βάρη που θα πρέπει να ξεπεράσεις»

[...]

Φλέτσερ: «Ιωνάθαν, θυμάσαι τί είπες πριν από καιρό, ν' αγαπάμε το Σμήνος τόσο ώστε να γυρνάμε πίσω για να το βοηθήσουμε να μάθει;»

Ιωνάθαν: «Βέβαια».

Φλέτσερ: «Δεν μπορώ να καταλάβω πώς κατορθώνεις ν' αγαπάς έναν όχλο από πουλιά που προσπάθησαν πριν από λίγο να σε σκοτώσουν».

Ιωνάθαν: «Ω! Φλέτς, δεν τ' αγαπάς αυτό! Δεν αγαπάς, φυσικά, το μίσος και την κακία. Πρέπει ν' ασκηθείς και να βλέπεις τον πραγματικά γλάρο, την καλοσύνη μέσα στον καθένα τους, και να τούς βοηθήσεις να την δουν κι οι ίδιοι. Αυτό εννοώ όταν λέω Αγάπη. Είναι μεγάλο κέφι, όταν βρεις το κόλπο για να το πετύχεις.

»Θυμάμαι, λόγου χάρη, ένα άγριο νέο πουλί, το 'λέγαν Φλέτσερ Λύντ Γλάρο. Είχε μόλις γίνει απόβλητος, έτοιμος να πολεμήσει το Σμήνος ως το θάνατο, ξεκινώντας να χτίσει τη δικιά του πικρή κόλαση μακριά στους Πέρα Βράχους. Και να, σήμερα χτίζει, αντίθετα, το δικό του παράδεισο και καθοδηγεί ολόκληρο το Σμήνος σ' αυτή την κατεύθυνση».

Φλέτσερ: «Εγώ να καθοδηγώ; Τί θες να πεις εγώ να καθοδηγώ; Εκπαιδευτής είσαι εσύ. Δεν θα μπορούσες να φύγεις!

«Δε θα μπορούσα; Δε νομίζεις πώς ίσως υπάρχουν άλλα σμήνη, άλλοι Φλέτσερ, που χρειάζονται έναν εκπαιδευτή περισσότερο απ' όσο τούτο το Σμήνος που βρίσκεται κιάλας στο δρόμο του προς το Φως;».

Φλέτσερ: «Εγώ; Μα Ίων, εγώ είμαι ένας κοινός γλάρος και συ είσαι...».

Ο Ιωνάθαν αναστέναξε και κοίταξε πέρα στη θάλασσα. «Δε με χρειάζεσαι άλλο πια. Χρειάζεται να εξακολουθείς ν' αποκαλύπτεις τον εαυτό σου, λίγο παραπάνω κάθε μέρα, εκείνον τον αληθινό, τον απεριόριστο εαυτό σου».

[...]

Richard Bach, 1970

Γλάρος Ιωνάθαν Λίβινγκστον, εικονογράφηση: Μαρία Τσακανίκα

Να ζεις ν' αγαπάς και να μαθαίνεις

[απόσπασμα]

Τι κρίμα για σένα, αν πιστεύεις ότι υπάρχει μόνο ό,τι μπορεί να μετρηθεί στατιστικά. Πραγματικά σε λυπάμαι αν διευθύνει τη ζωή σου μόνο αυτό που μπορεί να μετρηθεί, γιατί εμένα με κεντρίζει το απροσμέτρητο. Με κεντρίζουν τα όνειρα, όχι μόνο αυτό που είναι μπροστά μου. Αυτό το βλέπω. [...] Εμένα με ενδιαφέρει αυτό που βρίσκεται πιο έξω. Υπάρχουν τόσα που δε βλέπουμε, δε νιώθουμε, δεν καταλαβαίνουμε.

[...]

«Ανοίξτε την πόρτα κάποτε και κοιτάξτε τι υπάρχει έξω. Το όνειρο του σήμερα θα είναι η πραγματικότητα του αύριο».

[...]

Βγες από τον εαυτό σου και άφησέ τον εκεί. [...] Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπουν μέσα σου τα νέα μηνύματα. Ο εαυτός κατασκευάζει τεράστια τείχη γύρω του για «αυτο»προστασία. Αυτά τα τείχη τα ονομάζει πραγματικότητα. [...] Έτσι οι περισσότεροι από μας περνάμε τη ζωή μας βλέποντας μόνον ό,τι θέλουμε να δούμε, ακούγοντας μόνον ό,τι θέλουμε να ακούσουμε, ενώ όλα τα υπόλοιπα παραμένουν απολύτως αόρατα». [...].

Leo Buscaglia, 1982

Να ζεις, ν' αγαπάς και να μαθαίνεις, εικονογράφηση: Θωμάς Κλάγκου

Βιβλιογραφικό σημείωμα

- Anning, A., & Ring, K. (2004). *Making Sense of Children's Drawings*. Maidenhead: Open University Press.
- Βελουδής, Γ. (1994). *Γραμματολογία, Θεωρία της Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δωδώνη.
- Kahn, A. *Ηθική και οικουμενικές αξίες στον σημερινό κόσμο*. Η Καθημερινή. Αθήνα, 02.05.2004.
- Κάλφας, Α. (1993). *Ο μαθητής ως αναγνώστης. Λογοτεχνική θεωρία και διδακτική πράξη*. Θεσσαλονίκη: Τα τραμάκια.
- Κουράκη, Χ. (2008). *Τα μυθοπλαστικά πρόσωπα στο πεζογραφικό έργο της Ζωρζ Σαρή*. Αθήνα: Πατάκης.
- Laurent, L. (1947). *Πως να γίνεις χαλύβδινος χαρακτήρας*. Αθήνα: Εκδόσεις Κακουλίδης.
- Modiano, P. (2014). Le discours de réception du prix Nobel de Patrick Modiano. (Διαθέσιμο online: <http://www.lemonde.fr/prix-nobel/article/2014/12/07/>, προσπελάστηκε στις 10/05/2016).
- Rimmon-Kenan, S. (1983). Narrative Fiction. Contemporary Poetics. London: Methuen
- Schaefer Richard J. 1997 *Editing Strategies in Television News Documentaries*. Journal of Communication 4(4), 34-48 .
- Sartre, J.P. (1971). Replies to structuralism, *Telos*, 9, 110-116.
- Σπανός, Γ.Ι. (1997). *Η αισθητική της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας: Θεωρία και πράξη*.
- Τριανταφύλλου, Θ. (2012). *Οι αριθμοί και άλλες μαθηματικές ψηφίδες στο έργο του Οδυσσέα Ελύτη, Μαθηματικές ιχνηλασίες σε μη μαθηματικά κείμενα*. Αθήνα: Επίκεντρο.